

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně – humanitní a pedagogická
Katedra pedagogiky a psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

V Liberci 2010

Martin Švec

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně – humanitní a pedagogická

Katedra pedagogiky a psychologie
Pedagogicko – psychologická způsobilost

PROBLÉM AGRESIVITY A ŠIKANY NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH

**THE PROBLEM OF AGGRESSION AND BULLYING AT THE
SECONDARY SCHOOLS**

09 – FP – KPP – 85

Autor: Bc. Martin Švec
Vedoucí BP: PaedDr. Ivona Futschiková

Rozsah práce
Počet stran : 47
Počet obrázků : 0
Počet tabulek : 12
Počet grafů : 0

V Liberci, červen 2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra pedagogiky a psychologie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

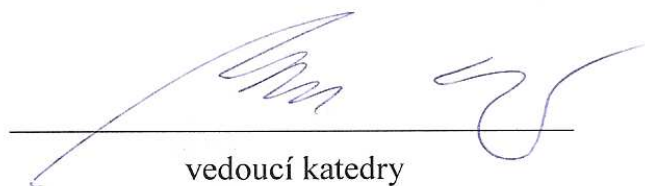
pro (kandidát): Martin Švec
adresa: Jeřmanická 478/9, Liberec 25, 463 12
studijní obor (kombinace): Pedagogicko psychologická způsobilost
Název BP: **Problém agresivity a šikany na SŠ**
Název BP v angličtině: **The problem of aggression and bullying at the secondary schools**
Vedoucí práce: PaedDr. Ivona Futschikova
Konzultant:
Termín odevzdání: květen 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 16.04.2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): MARTIN ŠVEC

Datum: 26.10.2009

Podpis: Švec

Název BP: PROBLÉM AGRESIVITY A ŠIKANY NA SŠ

Vedoucí práce: PaedDr. Ivona Futschikova

Cíl: Zjištění projevů agresivity u žáků SŠ a jejich ovlivnění sdělovacími prostředky. Volba prostředků prevence a eliminace jevů.

Požadavky: V teoretické části práce prostudování a analýza autorů zabývajících se zvolenou problematikou. Pro empirickou část práce stanovení hypotéz výzkumu. Volba vhodných metod pro verifikaci jejich platnosti/ neplatnosti. Zjišťování reliability a validity stanoveného cíle práce.

Metody: Pozorování, dotazník, terénní šetření, volný nestrukturovaný rozhovor, analýza tiskových zpráv

Literatura: KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. 1. vydání. Praha: Portál 2001.
ISBN 80 - 7178 - 513 - X
ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi. 1. vydání. Praha: Portál 1995.
ISBN 80 - 7178 - 049 - 9
ŘÍČAN, P. Psychologie. 1. vydání. Praha: Portál 2005.
ISBN 80 - 7178 - 923 - 2
ERB, H. H. Násilí ve škole a jak mu čelit. 1. vydání. Praha: Amulet 2000.
ISBN 80 - 86299 - 22 - 8

Poděkování

V úvodu bych rád poděkoval vedoucí své bakalářské práce paní PaedDr. Ivoně Futschikové za odbornou pomoc, rady a vedení mé bakalářské práce.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá projevem agresivity a šikany mezi mládeží. Zkoumá vliv masmédií na rozvoj a nárůst agresivity mladých lidí. Zabývá se také „moderními“ druhy šikany, objevujícími se stále častěji a souvisejícími s rychlým rozvojem komunikačních technologií.

V praktické části práce je zkoumán dopad vlivu masmédií a moderních komunikačních technologií na sociální vztahy a kázeň ve vybraném vzorku středoškolských studentů, který je předmětem šetření.

KLÍČOVÁ SLOVA: šikana, kyberšikana, agresivita, mediální násilí

ANNOTATION

The bachelor work deals with the expressions of aggressivity and bullying among young people. It investigates the influence of mass mediums to the development and increasing of aggressivity of young people. It deals with modern sorts of bullying too, that appear more often and more frequently and they are connected with the fast development of new technologies in communication.

In the practical part of the work there has been investigated the impact of influence of mass mediums and new modern technologies in communication to the social relationships and discipline in the selected sample of the secondary pupils, that it is the subject of the investigation.

KEY WORDS: bullying, cyberbullying, aggression, broadcast violence

DIE ANNOTATION

Die Bakkalaurarbeit gibt sich mit den Ausdrücke der Aggressivität und der Schikane unter der Jugend ab. Sie erforscht den Einfluss der Massenmedien auf Entwicklung und Vermehrung der Aggressivität bei den jungen Menschen. Sie gibt sich mit den modernen Sorten der Schikane auch ab, die immer mehr erscheinen und die mit den schnellen Entwicklung der Kommunikationstechnologien in Verbindung stehen.

Im praktischen Teil der Arbeit wird die Wirkung des Einflusses der Massenmedien auf die Sozialbeziehungen und auf die Zucht in der ausgesuchten Probe der Mittelschülern erforscht, die untersucht wird.

SCHLÜSSELWÖRTER: die Schikane, die Kyberschikane, die mediale Gewalt

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 o právu autorském, zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že TUL má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé bakalářské práce a prohlašuji, že **s o u h l a s í m** s případným užitím mé bakalářské práce (prodej, zapůjčení apod.).

Jsem si vědom toho, že užit své bakalářské práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem TUL, které má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše).

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne 7.6.2010

Obsah

1. Úvod	9
2. Šikana a agrese	10
2.1. Definice šikany a problém nárůstu agresivity	10
2.2. Typy šikany a její stádia	11
2.2.1. První stupeň- zrod ostrakismu	13
2.2.2. Druhý stupeň- přitvrzování manipulace a zrod fyzické agrese	13
2.2.3. Třetí stupeň- vytvoření jádra	14
2.2.4. Čtvrtý stupeň- přijímání norem agresora	14
2.2.5. Pátý stupeň- dokonalá šikana (totalita)	14
2.3. Typy agresorů, jejich metody získávání nadvlády nad obětí a motivy jednání	14
2.4. Oběti šikany	17
3. Kyberšikana	19
3.1. Nebezpečí kyberšikany	20
3.2. Případy kyberšikany	21
4. Mediální násilí	23
4.1. Důsledky vlivu mediálního násilí	24
5. Prevence a eliminace šikany a kyberšikany	26
6. Praktická část	29
6.1. Úvod	29
6.2. Cíl bakalářské práce	29
6.3. Stanovení hypotéz	29
6.4. Metoda výzkumu	31
6.5. Charakteristika zkoumaného vzorku	31
6.6. Vyhodnocení hypotéz	31
7. Metodický list	40
8. Závěr	42
9. Použitá literatura	43
10. Seznam příloh	45

1. Úvod

Cílem teoretické části bakalářské práce je prostudování a analýza autorů zabývajících se problematikou šikany, kyberšikany a mediálního násilí. Cílem praktické části je stanovení hypotéz výzkumu, volba vhodných metod pro ověření jejich platnosti či neplatnosti a jejich vyhodnocení.

V dnešní „moderní“ době jsme opakovaně svědky vzrůstající agresivity lidí, a to nejen dospělých, ale i mládeže a dětí. Stále hojněji se na školách setkáváme s projevy šikany a kyberšikany mezi spolužáky. Je třeba si uvědomit, že šikana je jev, který nelze (anebo jen s obrovskými obtížemi) odbourat, ale určitě lze ovlivňovat její míru pozitivně, ale i negativně. Cílem mé bakalářské práce je pokusit se zjistit, do jaké míry jsou za nárůst agresivity u středoškolské mládeže zodpovědná moderní masmédiá. Televizní vysílání se svými četnými „krvavými“ filmy a zpravodajstvím, které nás většinou informuje o skandálech politiků nebo o tom, kdo, kde, koho napadl či co uloupil; internet, na nějž má každý bez ohledu na věk přístup k jakýmkoliv datům; počítačové hry, z nichž nejprodávanější jsou akční hry, jejichž cílem je zastřelit co nejvíce protivníků.

Pokud mladí lidé každodenně vidí v televizi násilí a je jim předkládáno nečestné chování zástupců vlivných organizací, mohou lehce dojít k přesvědčení, že na nich není nic špatného. Kdo je tedy potom zodpovědný za vzrůstající agresivitu dospívající mládeže? Může za ni sama mládež nebo je příčinou rostoucí vliv masmédií či nedostatečná výchova ze strany rodičů, kteří nemají na své děti tolik času, jako mívali rodiče dříve?

Téma agresivity a šikany nabývá v posledních letech na své aktuálnosti, neboť rok od roku přibývá na školách jejich projevů a rovněž roste její závažnost. Je tedy třeba začít stávající stav urychleně řešit, protože rozvoj agresivity na školách by měl nedozírné důsledky nejen pro zasažené školy, ale pro celou společnost.

Poslední desetiletí přineslo nový, velmi závažný jev. Nazývá se kyberšikana. Umožnily ji dostupné elektronické prostředky. V podstatné míře se na ní podílí internet a jeho stránky, např. facebook. Ve školách se „hrozbou“ stává kyberšikana provozovaná prostřednictvím mobilní sítě. Uvedené problematice chci věnovat podstatnou část praktické části své práce.

2. Šikana a agrese

2.1. Definice šikany a problém nárůstu agresivity

Jak uvádí Říčan (1995), předně je třeba si uvědomit, že šikana je jedním z druhů agrese. Jedná se o agresi mezi příslušníky stejného druhu. Člověk tedy, šikanuje- li jiného člověka, zažívá jiné pocity, než když např. myslivec loví srnu, protože v tomto případě se jedná o mezidruhovou agresi.

Základy agresivních tendencí se u člověka utváří v prvních několika letech života s ohledem na jeho instinktivní výbavu. Jejich síla je tedy závislá na konkrétním člověku. V pozdější době života ji ovlivňuje kvalita jeho výchovy a vnější vlivy. Do nich lze zařadit především podněty, které vnímáme ve svém okolí. A v době moderních technologií je okolím pro mládež především televize a počítač. Agrese je dle řady psychologů naučená, a tak si ji osvojujeme na základě zkušenosti. U člověka se zvyšuje proto, že se naučil, že se to vyplácí, že jí dosáhne kýženého výsledku, anebo proto, že si ji osvojil ve virtuálním světě (počítačové hry, televize), kde je prostředkem k dosažení cíle, a postupem času mu připadá zcela normální.

Míra agresivity roste u dítěte postupně v důsledku toho, že si pamatuje postupy, které ho dovedly k úspěchu. Získá- li například od kamaráda na pískovišti kyblíček tím, že ho uhodí lopatkou, zapamatuje si tento způsob dosažení cíle pro další použití. Dovolíme- li dítěti beztestně, aby dosáhlo úspěchu agresivním jednáním, nic mu nebrání, aby „osvědčený scénář“ použilo znovu. Kromě vlastní zkušenosti si děti utvářejí nové „scénáře dosažení úspěchu“ nápodobou, tedy tím, co okoukaly například z televize, kde jsou „drsní“ hrdinové oslavováni a vyzdvihováni! Při vytváření svých postojů, zásad a hodnot je mládež silně ovlivňována tím, jak se chovají jejich vzory, s nimiž se ztotožňují. A bohužel vzory pro dnešní mládež se stále častěji stávají akční hrdinové z televizních pořadů, kteří úroveň své úspěšnosti měří počtem rozbitých aut či zabitých lidí!¹

Jedna z možných definic šikany podle Říčana (1995) zní:

„Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo.

¹ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vydání. Nakladatelství Portál: Praha 1995. ISBN 80 – 7178 – 049 – 9.

Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.“²

Stručnější verze definice šikany dle Bendla (2003) uvádí, že šikana je „*fyzické nebo psychické, popř. kombinované ponižování a týrání slabších jedinců většinou skupinou silnějších.*“³

Původ slova šikana nalezneme ve Francii, kde se pod pojmem chicane skrývají činy lidí, jimiž omezují jiné lidi. Např. přebujelá byrokracie, slovní napadání, ale i fyzické ubližování. Říčan (1995) poukazuje, že u nás jako první použil termín šikana psychiatr Petr Příhoda (stalo se tak ještě před rokem 1989), když jím označil chování vojáků základní prezenční služby v tehdejší socialistické armádě. Vojáci podle odsloužené doby postupovali jakýmsi kastovním žebříčkem vzhůru, přičemž vždy nižší kasta musela plnit požadavky příslušníků vyšší kasty a snášet jejich ponižování a týrání.⁴ O problému šikany v armádě se vědělo, ale jelikož nebyly účinné prostředky k jejímu vymýcení, byla její existence popírána. Nakonec se palčivá otázka šikanování v armádě z valné většiny vyřešila sama, když došlo ke zrušení povinné základní vojenské služby. Podobný postup ve školách samozřejmě nelze uplatnit, a tak je třeba hledat příčiny, proč dochází k takovému nárůstu případů šikanovaných dětí, protože teprve když odhalíme skutečné příčiny, můžeme na školách proti šikaně účinně bojovat.

2.2. Typy šikany a její stádia

Bendl (2003) člení formy šikanování se podle vnějších projevů do několika základních skupin. První dělení šikany lze uskutečnit podle toho, zda agresor svou oběť napadá veřejně či skrytě, tedy na šikanu *zjevnou* a *skrytou*. Zjevné šikanování se projevuje klasickou formou, již většina lidí zná – tedy fyzickým či psychickým napadáním, vydíráním oběti nebo ničením jejích věcí. Oproti tomu za skrytou šikanu lze považovat její sociální izolaci. Např. vyčlenění neoblíbeného jedince z kolektivu apod.⁵

Další hledisko členění projevů šikany může být podle aktivity agresora na *přímé* a *nepřímé*, případně na *aktivní* nebo *pasivní*, a dále dle použitých prostředků na *fyzické* nebo *verbální*.

² ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vydání, s. 26. Nakladatelství Portál: Praha 1995. ISBN 80 – 7178 – 049 – 9.

³ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vydání, s. 26. Nakladatelství ISV: Praha 2003. ISBN 80 – 86642 – 08 – 9.

⁴ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vydání. Nakladatelství Portál: Praha 1995. ISBN 80 – 7178 – 049 – 9.

⁵ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vydání. Nakladatelství ISV: Praha 2003. ISBN 80 – 86642 – 08 – 9.

Z posledních tří jmenovaných kritérií členění šikany můžeme jejich vzájemnou kombinací získat osm základních druhů šikany s jejími hlavními projevy (viz Tab. 1).

Tab. 1- Druhy šikany podle Koláře (2001) ⁶

kombinace	druh šikany	vnější projevy
1	fyzické přímé aktivní	Agresor sám fyzicky napadá svou oběť a ubližuje jí (bije ji, fackuje, kope, ...).
2	fyzické přímé pasivní	Agresor fyzicky brání oběti, aby dosáhla svého cíle (sebere jí sešit, aby si do něj nemohla zapisovat, ...).
3	fyzické nepřímé aktivní	Agresor pošle lidi, kteří jsou pod jeho vlivem, aby oběť fyzicky napadali (zbili ji, zničili jí věci, ...).
4	fyzické nepřímé pasivní	Agresor odmítne oběti splnit její požadavky (na požádání jí odmítne uvolnit uličku mezi lavicemi, aby mohla projít).
5	verbální přímé aktivní	Agresor sám verbálně oběť napadá (zesměšňuje ji, nadává jí, ...).
6	verbální přímé pasivní	Sám agresor svoji oběť ignoruje (neodpovídá na dotaz, nereaguje na požádání, ...).
7	verbální nepřímé aktivní	Agresor rozšiřuje o oběti pomluvy.
8	verbální nepřímé pasivní	Kolektiv se nezastane oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co spáchal agresor.

V posledních letech se setkáváme na školách ještě s novým druhem šikany, tzv. *ekonomickou šikanou*, která souvisí s prohlubujícími se sociálními rozdíly mezi jednotlivými rodinami. Jednotlivci z chudších rodin se potom stávají terčem posměchu pro ty bohatší za to, co nemají, nebo že nosí oblečení, které vyšlo z módy apod.

Bendl (2003) upozorňuje, že šikanování je považováno za fenomén, který se netýká striktně pouze agresora a jeho oběti, ale zasahuje celý kolektiv a způsobuje poruchy vztahů v celé skupině. Řada odborníků se proto přiklání k názoru, že šikanu lze považovat za jakýsi druh choroby, jež se postupně vyvíjí a kterou můžeme rozčlenit do pěti vývojových stupňů. ⁷

⁶ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 1. vydání. Nakladatelství Portál: Praha 2001. ISBN 80 – 7178 – 513 – X.

⁷ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vydání. Nakladatelství ISV: Praha 2003. ISBN 80 – 86642 – 08 – 9.

2.2.1. První stupeň- zrod ostrakismu

Jak zdůrazňuje Kolář (1997), šikana se může objevit v jakékoliv skupině a rozhodně k jejímu vzniku není zapotřebí přítomnost patologického sadisty v kolektivu. V každé třídě se totiž vždy objeví žáci, kteří jsou méně oblíbení, jsou to tzv. outsideři, obětní beránci nebo černé ovce. Tito neoblíbení jedinci se záhy dostávají na tzv. sociometrický chvost kolektivu a s tím je spojeno, že se začínají setkávat s prvními prvky šikanování, tzv. ostrakismem. Zatím se jedná převážně o psychickou šikanu, kdy je oběť vyčleňována z kolektivu, zakouší výsměch ze strany agresora, je pomlouvána a v důsledku všech těchto faktorů se necítí v kolektivu dobře. Agresor dosud nepřekročil určité hranice, teprve „zkouší, co si může k oběti dovolit“. Oběť se naopak zprvu snaží agresorovi vzepřít, ale postupně její snaha ochabuje. Zbytek kolektivu stojí uprostřed mezi agresorem a obětí. Doposud se výrazněji nepřiklonil ani k jedné straně.

2.2.2. Druhý stupeň- přitvrzování manipulace a zrod fyzické agrese

Ve druhém vývojovém stupni šikany se oběť stále častěji stává „středem nechtěné pozornosti“ a objevují se i první známky fyzického napadání ze strany agresora. K tomu dochází zejména ve vypjatých chvílích třídního soužití (např. před důležitou písemkou, po konfliktu s učitelem apod.). Agresoři si vybíjejí na své oběti nepříjemné pocity či chtějí napadáním slabšího spolužáka zaplašit strach z očekávané nepříjemnosti (písemná práce, ...). Důvodem pro opakované napadání (ať už slovní nebo fyzické) spolužáka může být také snaha o rozptýlení nudy ve všedním běhu školních dní, kdy oběť šikany slouží jako vítaná „zábava“ pro zbytek třídy.

Při této „zábavě“ pozná hlavní agresor, jaké mu přináší bití a týrání slabšího spolužáka potěšení, a tak rychle překračuje hranice, za něž se dosud neodvážil vstoupit. Ztrácí poslední zbytky zábran. Jeho chování nabývá na agresivitě a stále častěji se začíná opakovat. Oběť týrá pro uvolnění svého vnitřního tlaku nebo pro obveselení kolektivu. Oběť, která se ve druhém stádiu šikany setkává kromě psychického nátlaku už i s fyzickým napadáním své osoby, se snaží uniknout z dosahu agresora. Může se u ní objevit záškoláctví. Také se u ní mohou projevit nejrůznější psychosomatické obtíže. Zbytek kolektivu přestává být neutrální, přiklání se k jedné ze stran, buď k agresorovi, nebo k oběti (ve většině případů však k agresorovi).

2.2.3. Třetí stupeň- vytvoření jádra

Pokud se ve druhém stádiu většina kolektivu nepřikloní na stranu oběti, čímž by šikaně zabránila a defakto ji tak vymýtila, nastupuje třetí fáze šikanování- vytvoření jádra agresorů. V této fázi se sdružují hlavní agresori a začínají spolupracovat. Svou oběť, jíž bývá převážně neoblíbený spolužák, který se stával terčem už v prvních dvou fázích vývoje šikany, již šikanují cíleně, systematicky, ne pouze náhodně. V tomto stádiu se dá šikana ještě zastavit, pokud existuje v kolektivu dostatečně silná pozitivní skupina, která by se zastala oběti a postavila se agresorům.

2.2.4. Čtvrtý stupeň- přijímání norem agresora

Nenajde-li se v kolektivu skupina, která by učinila chování agresorů přítrž, přechází třetí stádium šikany ve čtvrté, během něhož agresori opanují situaci a jejich normy a názory přijímá celý kolektiv za své. Oběť ztrácí poslední opory, jež ještě ve třídě měla, protože již i mírní jedinci se dostávají pod vliv agresorů, přijímají jejich „pravidla hry“ a začínají se podílet na týrání oběti. Oběť, která je každodenně fyzicky i psychicky napadána, postupně bere svůj úděl jako něco normálního a zcela se agresorům podřizuje. Agresori si ve čtvrtém stupni šikany dovolí k oběti už téměř cokoli, zatím však vyjma ohrožení jejího života.

2.2.5. Pátý stupeň- dokonalá šikana (totalita)

V pátém stupni šikany již normy agresorů přijímají všichni, včetně oběti, u níž se projevuje Stockholmský syndrom, tedy sympatizování s agresorem a úplná závislost na něm. V této fázi šikany pro agresory přestávají platit veškeré hranice, jsou schopni svoji oběť i zabít. Dochází k nastolení totalitní ideologie šikanování, k tzv. stádiu vykořisťování. Kolektiv je agresory rozčleněn do dvou skupin, kdy „posláním“ té první je sloužit skupině druhé, která má absolutní moc. Agresori se stávají pány nad svými oběťmi. Berou jim peníze, bijí je i psychicky týrají.⁸

2.3. Typy agresorů, jejich metody získávání nadvlády nad obětí a motivy jednání

Kolář (2001) ve své práci *Bolest šikanování* rozlišuje tři základní druhy agresorů. Prvním typem agresora je hrubý, velmi impulzivní a brutální člověk. U něj se neustále vyskytují kázeňské problémy. Ve škole „nechyběl u žádné rvačky“, měl horší prospěch, byl drzý

⁸ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vydání. Nakladatelství Portál: Praha 1997. ISBN 80 – 7178 – 123 – 1.

k učitelům a neuznával jejich autoritu. V pozdější době se neustále pohyboval na hraně zákona a nezřídka i za ní. Oběť, již si vybral za předmět své šikany, napadá ve velkém měřítku, často a brutálně. Požaduje po ní až „otrockou“ poslušnost. Týráním své vybrané oběti chce docílit zastrašení zbytku kolektivu.

Mezi druhý typ agresorů se řadí naopak lidé, kteří se na první pohled jeví, jako že stojí na úplně opačné straně žebříčku než agresori typu prvního. U nich by nikdo nepředpokládal, že se mohou stát iniciátory šikany. Jsou to navenek velmi slušně se chovající žáci, úslužní, bez zjevných problémů s kázní, pečliví, ... Šikanují svoji oběť v ústraní, bez přítomnosti zbytku kolektivu. Před ním hrají roli „slušňáků“. Jejich způsob týrání oběti je do nejmenšího detailu promyšlený, chladnokrevný a velmi rafinovaný.

Posledním typem agresora je člověk, který své počínání v prvopočátcích nemyslí nijak zle. Jen si neuvědomuje, že oběť v důsledku jeho chování trpí. Jedná se o optimistického, vždy dobře naladěného „humoristu“. Šikanuje svoji oběť pouze pro pobavení, a to své i kolektivu. Pod jeho průpovídkami, u nichž nikdy nezapomene vyzdvihnout humorné aspekty věci, však oběť bez zastání kolektivu psychicky trpí. Psychická šikana může samozřejmě snadno přejít v šikanu fyzickou, např. když agresor začne svoji oběť bít a pro obveselení třídy ji poté nechá prosit o milost. („Humoristovi“ nedojde, že čemu se ostatní smějí, pro oběť už tak vtipné není!)⁹

K získání nadvlády nad svou obětí používá agresor několik metod, případně vhodnou kombinaci metod. Za první metodu se považuje tzv. *vymývání mozku*. Agresor využívá k podřízení si oběti systematické a neustálé vyhrožování násilím nebo se fyzického násilí na své oběti přímo dopouští. Po určité době dojde pod neutuchajícím psychickým i fyzickým nátlakem agresora u oběti ke zlomu. Už nedokáže agresorovi vzdorovat a nechává si vnutit jeho postoje, mechanismy jednání a uvažování. Při racionálním zvážení by je (pokud by nebyla pod tlakem agresora) nikdy nemohla přijmout za své. Dochází k identifikaci oběti s agresorem. Oběť se stává na svém trýzniteli závislá, vyhledává jeho společnost i jeho surové zacházení! Vlastní identita oběti se odsouvá do pozadí a tvoří se identita nová, která je bezvýhradně poplatná agresorovi.

---

⁹ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 1. vydání. Nakladatelství Portál: Praha 2001. ISBN 80 – 7178 – 513 – X.

Kolář (1997) píše:

„Termín vymývání mozku (*brainwashing*) poprvé použil novinář Edvard Hunter při líčení osudů vojáků zajatých v korejské válce. V důsledku systematického psychického i fyzického mučení změnili náhle své názory a přiznávali se i ke smyšleným zločinům.“¹⁰ Metodu *brainwashing* používal za 2. světové války také nacistický Sicherheitsdienst, který si v Protektorátu Čechy a Morava zřídil zvláštní oddělení, jež se specializovalo na výslechy a „lámání“ dopadených československých parašutistů. Používalo postupy totožné s agresorovou metodou podrobování si své oběti nazvanou „vymývání mozku“.

Druhou metodou, pomocí níž získává agresor nad svou obětí moc, je podle Koláře (1997) *psychická manipulace* (nabývající až formy hypnózy). Při aplikaci této metody nepotřebuje agresor užívat proti svým obětem fyzické násilí, ale zdánlivě nenásilnou formou (přesvědčováním, psychickou manipulací) jim podsouvá své názory. Nutí je tak k nesvobodným rozhodnutím, aniž by si to manipulované osoby vůbec uvědomovaly. Oběti však v důsledku vždy udílené „dobré rady“ nepotřebují činit žádná vlastní rozhodnutí. Stávají se na agresorovi stále více a více závislé. U agresorů naopak s rostoucí nadvládou nad obětí roste i touha po získání absolutního manipulativního vlivu nad terčem své šikany. Dosáhne-li závislost oběti na svém agresorovi určité úrovně, může přerůst psychická manipulace až ve formu hypnózy. Oběť přestává být zcela samostatná, bezvýhradně se řídí příkazy agresora, je vůči němu naprosto poslušná a vidí ho v samých superlativech jako dokonalou, bezchybnou osobnost.

Faktorem napomáhajícím agresorům v uskutečňování jejich cílů, je také *tlak skupinových norem*. Pokud „moc“ v nově vzniklé třídě uchvátí skupinka agresorů a nastolí své normy chování, zachová se zbytek kolektivu (pokud není extrémně odolný proti ovlivňování, což je však ojedinělý případ) konformně a dochází u něho k postupnému přijímání jejich norem (normy přijímá i sama oběť).¹¹

Jak uvádí Kolář (2001), existuje celá řada motivů, kvůli nimž začínají agresori šikanovat své oběti. Mezi dva nejčastěji se vyskytující se řadí *touha po moci*, kdy agresorovi působí potěšení vědomí, že jeho oběť z něj má strach, že ji „drží v hrsti“. Potom *krutost*, kdy

¹⁰ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vydání, s. 42. Nakladatelství Portál: Praha 1997. ISBN 80 – 7178 – 123 – 1.

¹¹ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vydání. Nakladatelství Portál: Praha 1997. ISBN 80 – 7178 – 123 – 1.

agresorovi zase činí dobře, že jeho oběť trpí, má radost z jejího ponížení. Kromě těchto dvou hlavních motivů můžeme ještě rozlišit motivy další. U některých typů agresorů jsou podružné, ale u jiných mohou být naopak i silnější než zmíněná krutost či touha po moci.

Jedná se o:

- *motiv prevence*- kdy se člověk, který se v předchozích letech sám stával častým terčem šikany, nechce v novém kolektivu znovu stát „obětním beránkem“, a tak, aby týrání předešel, se sám stane agresorem
- *motiv upoutání pozornosti*- kdy agresor touží být stále středem pozornosti v daném kolektivu, a tak šikanuje svou oběť, aby na sebe strhl pozornost ostatních spolužáků
- *motiv zabíjení nudy*- kdy agresor šikanuje svoji oběť pouze pro zpestření jednotvárného toku událostí ve třídě
- *motiv žárlivosti*- kdy méně úspěšný agresor závidí své oběti její úspěchy a prostřednictvím otevřené agrese se jí za ně mstí
- *motiv „Mengeleho“*- je pojmenován po nechvalně proslulém nacistickém lékaři Josefu Mengelovi, který prováděl za 2. světové války v koncentračním táboře Osvětim „lékařské“ pokusy na živých vězňích. Obdobně se v agresorovi probudí dřímající tendence „badatele“. Prostřednictvím pokusů na své oběti zkouší, co člověk vydrží.¹²

2.4. Oběti šikany

Obětí šikany se z nejrůznějších důvodů může stát téměř každý, a tak je velmi obtížné stanovit nějaké společné rysy, které by charakterizovaly „typickou oběť šikany“. Přesto lze vysledovat, že mezi šikanovanými dětmi se vyskytují skupinky obětí se shodnými tělesnými nebo duševními rysy osobnosti. Kvůli nim se stávají častěji terčem agresorů než děti, které žádný z uvedených rysů nemají. Podle výraznějších rysů se mohou oběti roztrždit do tří základních skupin, Kolář (1997):

1) Oběti „slabé“, s tělesným nebo psychickým handicapem

Do této skupiny spadají oběti s malou fyzickou silou či naopak oběti s velkou silou, ale nízkou psychickou odolností. Každý náznak agrese je vystraší, přestože by se při použití své fyzické síly agresorovi snadno vzepřely. Častým fyzickým handicapem, kvůli němuž se žáci

¹² KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 1. vydání. Nakladatelství Portál: Praha 2001. ISBN 80 – 7178 – 513 – X.

stávají oběťmi šikany, je také tělesná neohrabanost, nadváha, vzhledová odlišnost a v neposlední řadě rovněž rasová odlišnost. Dále do první skupiny „rizikových“ žáků patří děti s opožděným duševním vývojem: „Naivní, těžkopádné a snadno ovlivnitelné děti.“

2) *Oběti deviantní a nekonformní*

Mezi tento typ obětí se řadí žáci, odlišující se od kolektivu ve svých postojích, názorech a chování. Typickým příkladem takové oběti je žák „šplhoun“, který se pro svoji přehnanou přízeň k učiteli stane v kolektivu neoblíbený. Oběťmi uvedeného typu se však stávají i nadměrně chytrí a vyspělí žáci- premianti, kteří neprovádějí stejné „skopičiny“ jako zbytek třídy, protože to je pod jejich úroveň.

Do skupiny „deviantních“ obětí se zahrnuje také tzv. oběť provokatér. Z nejrůznějších důvodů se snaží o upoutání pozornosti (pokud ostatní metody selhaly). Oběť provokatér se pro zbytek kolektivu stává „vzduchem“. Provokuje agresora a „vyžaduje šikanování své osoby“, čímž se jí dostává vytoužené pozornosti, byť negativní.

3) *Oběti „silné“ a nahodilé*

Jsou- li oběti dostatečně silné jak po stránce fyzické tak psychické, mohou útok agresora snadno odrazit. Agresor, když pochopí, že s obětí, kterou si zvolil za cíl své šikany, budou „problémy“, ve většině případů ustoupí a najde si oběť slabší. Silných obětí, které si dovedou pomoci sami, se však bohužel vyskytuje jen nepatrný zlomek.¹³

Shrnou- li se nejčastěji se vyskytující vnější projevy šikanovaných dětí, které mohou pomoci odhalit přítomnost šikany ve třídě, pak oběť šikany se dle Říčana (1995) zpravidla vyznačuje zvýšenou viditelnou bojácností (jež se projevuje neskrývaným strachem žáka, žák vyhledává o přestávkách přítomnost učitele, atd.). Právě bojácnost je nejsilnějším vábidlem pro agresory šikanující kvůli touze po moci. Dalšími význačnými rysy obětí šikany jsou plachost, uzavřenost, citlivost a osamělost (nikdo ze třídy s obětí nekomarádí, ...).¹⁴

Pozn.: Při prevenci šikany je také nutné pravidelně kontrolovat místa, na nichž dochází k agresí nejhojněji, tedy školní třídy během přestávek, toalety, šatny u tělocvičny, málo frekventovaná zákoutí školy, jídelnu, atd.

¹³ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vydání. Nakladatelství Portál: Praha 1997. ISBN 80 – 7178 – 123 – 1.

¹⁴ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vydání. Nakladatelství Portál: Praha 1995. ISBN 80 – 7178 – 049 – 9.

3. Kyberšikana

Kyberšikana je ve srovnání s ostatními druhy šikany poměrně novým jevem souvisejícím právě s rozvojem masmédií a informačních technologií.

Jedná se o specifický druh šikany, která však má za cíl, stejně jako „klasická“ šikana, ublížit své oběti. V případě samotné kyberšikany se ublížení omezuje na psychickou újmu napadeného. K fyzickému kontaktu mezi agresorem a obětí nedochází. V širším kontextu se samozřejmě k psychické šikaně přidružuje i šikana fyzická. Je-li např. oběť fyzicky napadána za účelem pořízení videozáznamu, který agresor posléze umístí na internet.

Definice kyberšikany říká, že „*se jedná o šikanování jiné osoby pomocí informačních technologií- internetu, mobilních telefonů, e- mailů atd. za účelem vydírání, ubližování, ztrapňování, obtěžování, ohrožování, zastrasování apod.*“¹⁵

Nejčastější projevy, které vyhovují definici kyberšikany, jsou: ¹⁶

- obtěžování oběti prostřednictvím mobilního telefonu- neustálé prozvánění, psaní SMS zpráv či volání
- zasílání urážlivých a zastrasujících zpráv oběti či šíření pomluv o oběti (pomocí SMS zpráv, e- mailů, ICQ atd.)
- zneužívání cizích účtů- např. prolomení zabezpečovacího hesla e- mailové schránky oběti a rozesílání e- mailů jménem této oběti
- odhalování cizích tajemství (na internetových diskuzích, e- mailem atd.)
- vydírání prostřednictvím e- mailů či mobilních telefonů
- zakládání internetových stránek, jejichž cílem je urážet, pomlouvat nebo ponižovat konkrétní oběť kyberšikany
- pořizování zvukových nebo obrazových záznamů, jejich upravování a poté zveřejňování na internetu s cílem poškodit vybranou oběť

Právě kyberšikana realizovaná prostřednictvím zvukových a obrazových záznamů se v poslední době objevuje stále častěji. Jejím rozvoji jistě výrazně napomohl technický pokrok ve vývoji mobilních telefonů, které už dávno přestaly plnit pouze funkci telefonního

¹⁵ Víte, co je kyberšikana. [online]. [cit. 2010-01-18]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/vite-co-je-kybersikana.aspx>

¹⁶ Víte, co je kyberšikana. [online]. [cit. 2010-01-18]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/vite-co-je-kybersikana.aspx>

přístroje. Jsou vybaveny mnoha přídatnými funkcemi, mimo jiné je dnes již téměř každý mobil vybaven fotoaparátem.

Navíc zveřejnění audiovizuálních záznamů na internetu je pro oběť o to více zdrcující, že video si mohou na internetu prohlédnout statisíce lidí.¹⁷

3.1. Nebezpečí kyberšikany

Kyberšikanu lze v mnoha ohledech považovat za ještě nebezpečnější než „klasickou šikanu“. Při kyberšikaně totiž zůstává agresor v anonymitě. Je-li tedy alespoň minimálně opatrný, je téměř nemožné, aby byl odhalen. Při kyberšikaně se navíc neprojevují fyzické a sociální rozdíly mezi agresorem a obětí, díky čemuž se agresorem může stát i fyzicky slabý člověk nebo člověk v kolektivu neoblíbený, který nemá žádné přátele, a tudíž si nemůže vytvořit partu, s níž by terorizoval okolí.¹⁸

Dalším problémem při odhalování kyberšikany je fakt, že se většinou jedná o psychické týrání oběti, jež lze na oběti hůře rozpoznat než týrání fyzické doprovázené vnějšími projevy (modřiny, apod.).¹⁹

Výraznou komplikací při odkrývání kyberšikany rovněž představuje změna místa a doby útoku oproti klasické šikaně. U ní se totiž dá s velkou pravděpodobností předpovědět, kde a kdy by k ní mohlo dojít, tj. o přestávkách, po vyučování, při odchodu ze školy, na záchodcích, školním hřišti nebo méně frekventovaných prostorách školy. To pro kyberšikanu neplatí, protože agresor může na svou oběť prostřednictvím mobilního telefonu nebo internetu zaútočit v kteroukoliv denní či noční hodinu. Oběť není před tímto druhem šikany v bezpečí dokonce ani doma! Švédská expertka na šikanu však odhalila skutečnost, že i kyberšikana mezi dětmi je úzce vázaná na školní prostředí. Při svých výzkumech totiž zjistila, že oběť a agresor navštěvují téměř vždy stejnou školu (a zde se také poznali) a že během školních prázdnin intenzita kyberšikany výrazně slábne.²⁰

¹⁷ Šikana: Definice kyberšikany. [online].[cit. 2010-01-18]. Dostupné z: <http://sikana.webnode.cz/products/definice-kybersikany/>

¹⁸ Kyberšikana. [online].[cit. 2010-01-18]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kyber%C5%A1ikana>

¹⁹ Šikana: Definice kyberšikany. [online].[cit. 2010-01-18]. Dostupné z: <http://sikana.webnode.cz/products/definice-kybersikany/>

²⁰ Každý desátý školák je obětí internetové šikany. [online].[cit. 2010-03-04]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/193680-kazdy-desaty-skolak-je-obeti-internetove-sikany.html>

3.2. Případy kyberšikany

Podle nejnovějších švédských výzkumů se obětí kyberšikany stává už každý desátý evropský školák v 7. – 9. třídě základní školy.²¹ Nárůst počtu případů kyberšikany u nás i ve světě lze přičíst tomu, že děti tráví stále více času na internetu a naučily se tuto informační technologii využívat jako velmi účinnou zbraň. Na vině jsou jistě také rodiče. Svým dětem umožňují přístup na internet a příliš se nezajímají, co na něm jejich děti dělají a k čemu ho využívají.

Je však také důležité poznamenat, že ne všechny případy kyberšikany jsou motivovány touhou někomu cíleně ublížit. Některým jedincům totiž pohyb ve virtuálním světě připadá jenom jako hra, která není skutečná, a oni si v této „virtuální hře“ zkoušejí, čeho by se v reálném světě neodvážili. Vypnutím počítače pak jednoduše vypínají „hru“ a vracejí se do reálného světa, aniž by si uvědomili, že svou „hrou“, jež podle nich byla pouze dobrou legrací a končí ve chvíli, kdy se odpojí od internetu, někomu mohli ublížit a zanechat v něm trvalé následky!²²

Jako konkrétní příklad neblahých důsledků kyberšikany lze uvést případ čtrnáctileté studentky polského gymnázia v Gdaňsku Anny Halmanové z roku 2006. Během přestávky ji mezi školními hodinami napadli čtyři spolužáci a pro obveselení třídy na ní simulovali znásilnění. Celý výstup přitom nahrál jeden z útočníků na mobilní telefon a posléze nahrávku umístil na internet, kde ji zhlédly další desítky lidí. Zdrčená a zahanbená Anna se nedokázala „s veřejnou ostudou“ vypořádat, a proto se v noci oběsila ve svém pokoji na švihadle!²³

Další případ kyberšikany ukončený až sebevraždou napadeného, se odehrál v New Yorku roku 2003. Tehdy čtrnáctiletý Patrick Ryan Halligan patřil ve třídě mezi častou obětí „klasické“ šikany do té doby, než se přihlásil na kurz kickboxu. Po několika lekcích se překvapeným útočníkům směle postavil a ukázal jim, že nyní, vybaven znalostí sebeobrany, je jim více než rovným protivníkem. Díky tomu fyzické útoky na jeho osobu přestaly, ale agresori se zaměřili na šikanu Patricka prostřednictvím internetu. Na internetovou diskusi mu podstrčili spolužačku ze školy, s kterou Patrick navázal kontakt a brzy se do ní zamiloval. Postupem času se jí svěřoval i s intimními informacemi o sobě. K jeho zděšení se však záhy ocitly na školním serveru, kde si je mohl přečíst každý. Na závěr „zprávy o intimním životě

²¹ Každý desátý školák je obětí internetové šikany. [online]. [cit. 2010-03-04]. Dostupné z:

<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/193680-kazdy-desaty-skolak-je-obeti-internetove-sikany.html>

²² Víte, co je kyberšikana. [online]. [cit. 2010-01-18]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/vite-co-je-kybersikana.aspx>

²³ Kyberšikana zabíjí. [online]. [cit. 2010-02-16]. Dostupné z: <http://bystron.blog.idnes.cz/c/64160/Kybersikana-zabiji.html>

Patricka Ryana Halligana“ ještě dívka přidala smyšlenou informaci, že Patrick je gay. Patrick, který se dokázal vzepřít fyzické šikaně, neunesl psychické ponížení zveřejněné před celou školou a oběsil se...²⁴

Oba uvedené případy potvrzují, že lidé si neuvědomují sílu kyberšikany a pomlouvají- li někoho na internetu nebo umístí- li na internet pro oběť nepříjemné fotky či videa, nepovažují to za ubližování.

Fakt, že si lidé neuvědomují sílu kyberšikany, potvrzuje i výzkum, který jsem v rámci své bakalářské práce prováděl a v němž se jako odpověď na otázku číslo 11 „Zaškrtni, zda jsi někdy někomu posílal urážlivé SMS nebo e- maily, pomlouval někoho na internetové diskuzi nebo zda jsi někdy umístil na internet fotografie někoho, kdo si to nepřál“ několikrát objevilo zaškrtnuté políčko ANO s dopsaným vysvětlením „Ze srandy“!

---

²⁴ *Kyberšikana zabíjí.* [online].[cit. 2010-02-16]. Dostupné z: <http://bystron.blog.idnes.cz/c/64160/Kybersikana-zabiji.html>

4. Mediální násilí

Martínek (2009) konstatuje, že jedna z nejvýznamnějších příčin nárůstu agresivity a šikany mezi mládeží spojena s tzv. mediálním násilím. Současná masmédiá mají totiž velkou sílu ovlivňovat lidi a manipulovat s nimi, a to se netýká jen dětí a mládeže, jež mají nižší psychickou rozlišovací schopnost, ale i dospělých!

V dnešních televizních pořadech, jimž dominují podřadné americké filmy zaplavující trh, protože jejich tvůrci je televizním společnostem nabízejí ve srovnání s kvalitními filmy nesrovnatelně levněji, rozhodně není nouze o krvavé akční scény. Pokud děti a mládež pravidelně takovéto akční filmy sledují, upevňuje se v nich přesvědčení, že agresí lze všechno jednoduše vyřešit, že je mravně přípustná a nejpřímější vedoucí cesta k touženému cíli.

Ještě horší pro utváření norem mládeže jsou comicsové nebo sci-fi seriály, kde nejen, že agrese je přípustná a mnohdy dokonce nutná k řešení vzniklých situací, ale navíc jsou hrdinové „nesmrtelní“. Člověk může být shozen ze střechy domu. Dole na chodníku se s vtipnou poznámkou „rozplácne“, ale potom se nezraněn zvedne a děj pokračuje! Jiného hrdinu zase zasáhne v akční přestřelce nespočet kulek, ale on bojuje dál, jakoby olovené projektily neměly na „kladné“ hrdiny vliv. Je-li mládež každodenně konfrontována s těmito „nesmrtelnými hrdiny“, není divu, že agresí začne považovat za samozřejmou věc, jež je adekvátní při řešení konfliktů a tomu druhému se přitom v podstatě nic nemůže stát...

Při sledování televizního násilí (jak již bylo naznačeno v kapitole 2.1. *Definice šikany a problém nárůstu agresivity*) si dítě postupně utváří jakousi sadu modelových situací, jichž se poté drží, je-li postaveno před řešení reálného konfliktu, jenž se některé z těch modelových situací, které vidělo v televizi, alespoň vzdáleně podobá. Hovoříme o tzv. oživení scénáře násilí.²⁵ Dítě si pamatuje, že akční hrdina řešil vzniklou situaci úderem pěstí do obličeje svého protivníka a přineslo mu to požadovaný výsledek. Proč by se tedy mělo dítě zachovat jinak, chce-li dosáhnout stejného cíle jako jeho hrdina? A úder pěstí je ještě ta lepší varianta. Co když si náš televizní hrdina vzal na pomoc nůž...

Obdobné problémy jako s televizními akčními hrdiny vyvstávají u počítače a počítačových her. Jistě, existuje celá řada her napomáhajících dítěti rozvíjet logické myšlení. Pomáhají mu při učení a získávání určitých schopností. Ale kolik dětí jim dá

²⁵ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vydání. Nakladatelství Grada: Praha 2009. ISBN 978 – 80 – 247 – 2310 – 5.

přednost před populárními „akčními střílečkami“, kde se míra úspěchu posuzuje podle počtu zastřelených protivníků, rozbitých aut atd. Martínek (2009) varuje, že „za normalitu nemůžeme přijmout hry, kdy se dítě dostane do dalšího kola pouze za předpokladu, že padesáti policistům ustřelí hlavu.“²⁶ Bohužel právě hry tohoto typu jsou nejoblíbenější a nejhranější!

Podle Martínka (2009) ovšem leží značný díl viny za stávající stav na rodičích. Pro řadu rodičů je pohodlnější, že se dítě „zabavilo“ samo, a nemusí si ho tudíž všímat. Ale je povinností rodiče zvažovat, na co se jeho dítě dívá v televizi a co hraje na počítači a není-li obsah filmu či hry pro dítě vhodný, měl by mu nabídnout jinou činnost, která dítě zabaví a v jeho očích adekvátně zastoupí fakt, že film, „na který se všichni spolužáci jistě dívají“, neuvidí.²⁷

4.1. Důsledky vlivu mediálního násilí

Z několika následujících případů, které se v nedávných letech odehrály v cizině (ale ne zase tak moc vzdálené), je patrné, kam až může zajít vliv mediálního násilí na mládež.

- 16. dubna 2007, Virginie, USA

Student polytechnického institutu ve Virginii zastřelil v ranních hodinách na ubytovně dva studenty. Poté se přesunul do hlavní budovy školy, kde ve střelbě pokračoval a zabil dalších 30 lidí!²⁸

- 10. dubna 2009, Athény, Řecko

Devatenáctiletý student vyšší odborné školy v Athénách si v inkriminovaný den donesl do školy zbraň, jíž postřelil tři lidi a potom se sám zastřelil. Jako důvod svého chování v dopise, který zanechal, uvedl, že ho jeho spolužáci často šikanovali a že tedy si pro ně připravil spravedlivou odplatu! Ona spravedlivá odplata velmi připomíná scénář amerického akčního filmu!²⁹

²⁶ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vydání, s. 80. Nakladatelství Grada: Praha 2009. ISBN 978 – 80 – 247 – 2310 – 5.

²⁷ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vydání. Nakladatelství Grada: Praha 2009. ISBN 978 – 80 – 247 – 2310 – 5.

²⁸ *Historie střelby na školách*. [online].[cit. 2009-10-15]. Dostupné z: <http://eldred.blog.cz/0802/historie-strelby-na-skolach>.

²⁹ *Střelba na škole: jeden mrtvý a několik zraněných*. [online].[cit. 2009-10-15]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/strelba-na-skole-jeden-mrtvy-a-nekolik-zranenych_114273.html.

- 11. března 2009, Winnenden, Německo

11. března loňského roku přišel do Albertvillova reálného gymnázia ve Winnendenu, které navštěvuje okolo tisíce žáků, bývalý sedmnáctiletý student ústavu Tim Kretschmer. Byl oblečený do černého vojenského oblečení a okamžitě začal kolem sebe mlčky a bez zjevného cíle střílet. Po několika minutách střelby, během níž zabil devět studentů a tři učitele, školu zase opustil a zamířil do centra města. Cestou ulicemi nepřestával bezhlavě střílet, a než ho tisícovka nasazených policistů dokázala lokalizovat a obklíčit, zabil dalšího člověka. V následné přestřelce, při níž byl sám usmrcen, ještě smrtelně zranil dva policisty a dva kolemjdoucí.

Po zneškodnění útočníka se okamžitě rozeběhla velká vyšetřovací akce, během níž chtěli policisté objasnit, jak se z nenápadného a průměrného bývalého žáka Albertvillova gymnázia stal doslova přes noc masový vrah. Při domovní prohlídce u rodičů útočníka policie zjistila, že bezprostředně před svým činem hrál Kretschmer na počítači akční hru, jejíž děj velmi věrně připomínal masakr, ke kterému došlo! Kretschmerovu úmyslu vyzkoušet si na živo akční hru navíc hodně napomohlo, že jeho rodiče měli doma 18 střelných zbraní. Vlastnili je sice legálně, ale neměli je nijak zajištěné!³⁰

Zajímavou skutečností jistě také je, že obdobné případy se nevyhnuly ani Skandinávským zemím. Jejich obyvatelé jsou přitom již tradičně považováni za velmi přátelské lidi se vstřícnými a otevřenými vztahy. Výskyt zvýšené agresivity u mládeže i v zemích jako jsou Finsko nebo Švédsko potvrzuje názor řady odborníků, že šikana je jev omezený, nikoliv vymýtitelný.

---

³⁰ *Střelba ve škole v Německu: 15 obětí, pachatel mrtev.* [online].[cit. 2009-10-15]. Dostupné z: <http://zahranicni.ihned.cz/c1-35633550-strelba-ve-skole-v-nemecku-15-obeti-pachatel-mrtev>

5. Prevence a eliminace šikany a kyberšikany

Existuje řada cest, jak bojovat s nárůstem agresivity a šikany mezi mládeží. Jednou z nich jsou nejrůznější programy proti šikanování. Výzkumy z let 1983 – 1985 Dana Olweusa ukazují, že s „epidemií šikany“ mezi mládeží lze úspěšně bojovat a její výskyt výrazně omezit.

V roce 1983 spáchali tři mladí chlapci v severním Norsku sebevraždu, protože už nedokázali snášet utrpení, kterým je zahrnovali jejich agresoři. V důsledku této tragédie vyhlásil norský ministr školství kampaň proti šikaně na školách. Její realizace se ujal doktor psychologie Dan Olweus, který vytvořil tzv. *Olweus Bullying Prevention Program*.

Olweusův program proti šikaně byl aplikován na 42 školách v průběhu 2,5 roku a zúčastnilo se ho přes 2 500 studentů. Výsledky byly vynikající. Výskyt šikany se snížil o více než 50%, ubylo vandalismu a antisociálního chování a celkově se zlepšily vztahy mezi žáky na školách.³¹

Mezi hlavní pilíře Olweusova programu se řadí:³²

Tab. 2 – Základní pilíře Olweusova programu

školní úroveň
<ul style="list-style-type: none">
• vytvoření Koordinačního výboru pro prevenci šikany
• jednání výboru a školení zaměstnanců
• průzkum atmosféry na celé škole pomocí Olweusova dotazníku
• pořádání diskusních skupin pro učitelský sbor
• zavedení školních pravidel proti šikaně
• přezkoumání a upravení školního systému supervize
• zapojení rodičů
třídní úroveň
<ul style="list-style-type: none">
• vymáhání dodržování pravidel proti šikaně
• pořádání pravidelných třídních setkání a diskusí
• pořádání setkání s rodiči studentů
individuální úroveň
<ul style="list-style-type: none">
• kontrolování studentských aktivit
• zajištění, aby všichni pracovníci školy na místě účinně zasáhli proti šikaně
• pořádání setkání se studenty zapojenými do šikany
• pořádání setkání s rodiči studentů zapojených do šikany
• rozvíjení individuálních plánů pro studenty zapojené do šikany

³¹ *Program Development in Norway*. [online].[cit. 2010-03-04]. Dostupné z: http://www.olweus.org/public/bullying_research.page?menuheader=2

³² *Olweus Bullying Prevention Program Scope*. [online].[cit. 2010-03-04]. Dostupné z: http://www.olweus.org/public/bullying_prevention_program.page

I v České republice se objevila obdoba *Olweus Bullying Prevention Program*- tzv. *Český školní program proti šikanování*. Nejdůležitějším aspektem programu je celoškolský přístup (nemá význam podobný projekt zkoušet v jediné třídě na škole, protože agresori často bývají z jiné, zejména vyšší, třídy než oběť), jehož se může dosáhnout jen tehdy, podaří-li se program proti šikaně včlenit do systému školního vzdělávacího programu.

Celý program zahrnoval třináct klíčových součástí:³³

- společné vzdělávání a supervize všech pedagogů
- užší realizační tým
- zmapování situace a motivování pedagogů pro změnu
- společný postup při řešení šikany
- prevence v třídních hodinách
- prevence ve výuce
- prevence ve školním životě mimo vyučování
- ochranný režim (důsledné a účinné dozory pedagogů, atd.)
- spolupráce s rodiči
- školní poradenské služby
- spolupráce se specializovanými zařízeními
- vztahy se školami v okolí (spolupráce při řešení šikany, atd.)
- vyhodnocení a zhodnocení projektu

Výsledky dosažené na experimentální škole, kde se mezi roky 2001 – 2003 testoval *Český školní program proti šikanování*, byly obdobné jako v případě Olweusova programu- výskyt šikany ve škole klesl o 42,5%! Úspěch programu vedl v roce 2005 ke spuštění nového projektu tzv. MIŠ (Minimalizace šikany), do něhož bylo zapojeno 20 škol. Úkolem projektu MIŠ bylo připravit komplexní program k systémovému zavedení do škol, protože díky prvnímu projektu proti šikaně z roku 2003 bylo zjištěno, že pokud by byly podobné projekty spuštěny na všech základních a středních školách v republice, klesl by během několika měsíců počet šikanovaných dětí o čtvrt milionu!³⁴

³³ *Český intervenční program*. [online]. [cit. 2010-03-04]. Dostupné z: <http://kultura.blog.cz/0602/clanek-mesice-sikana>

³⁴ *Český intervenční program*. [online]. [cit. 2010-03-04]. Dostupné z: <http://kultura.blog.cz/0602/clanek-mesice-sikana>

Další cestou boje proti šikaně je prevence už od mala. Ve Velké Británii např. bojují s kyberšikanou tak, že se děti už od útlého věku učí, že pokud narazí na internetové stránky, které někomu nějakým způsobem ubližují nebo ho poškozují, musí udělat tři věci: zablokovat kontakt, nešířit jej dál a informovat rodiče.³⁵

Německá vláda zase v reakci na masakr z roku 2009 ve škole ve Winnendenu připravila návrh zákona o zákazu her, při nichž se simuluje zabíjení lidí, tedy např. paintball. Podle názoru německých politiků z SPD a CDU/CSU podobné hry zlehčují násilí a svádí hráče, zejména nezletilou mládež, k tomu, aby si vyzkoušela paintball i „naostro“!³⁶

---

³⁵ Každý desátý školák je obětí internetové šikany. [online].[cit. 2010-03-04]. Dostupné z:

<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/193680-kazdy-desaty-skolak-je-obeti-internetove-sikany.html>

³⁶ Německá koalice chce zakázat paintball, prý kvůli střelbě ve škole. [online].[cit. 2009-10-15]. Dostupné z:

http://zpravy.idnes.cz/nemecka-koalice-chce-zakazat-paintball-pry-kvuli-strelbe-ve-skole-py5-zahranicni.asp?c=A090507_212240_zahranicni_js

6. Praktická část

6.1. Úvod

Téma šikany jsem si zvolil za předmět svého výzkumu, protože se jedná o jev vyskytující se na každé škole, téměř v každé třídě, a dříve nebo později se s ním setká každý pedagog a potom bude nucen projevy agresivity a šikany řešit.

6.2. Cíl praktické části bakalářské práce

Šikana je jev, který se na školách vyskytuje od nepaměti a je prakticky nevymýtitelný, ale v posledních desetiletích dochází k postupnému nárůstu případů šikany a stoupá také jejich závažnost. Cílem mé bakalářské práce je zjistit, do jaké míry za tento dynamický nárůst agresivity může současnost se svými „moderními prostředky“ - počítačovými hrami, internetem, televizí.

6.3. Stanovení výzkumných problémů a hypotéz

Dotazník byl sestaven za účelem ověření platnosti následujících hypotéz:

1A) VÝZKUMNÝ PROBLÉM: Jsou masmédií ovlivnitelnější chlapci nebo dívky?

1B) HYPOTÉZA H1 : Předpokládám, že vliv masmédií je významnější u chlapců než u dívek.

2A) VÝZKUMNÝ PROBLÉM: Jaké procento z mnou dotázaných respondentů se někdy zúčastnilo šikanování některého ze svých spolužáků? Jakou formou je ovlivňovala masmédiá?

2B) HYPOTÉZA H2 : Předpokládám, že alespoň 40% chlapců a 25% dívek se někdy zúčastnilo šikanování některého ze svých spolužáků (i pod vlivem masmédií; masmédiá přitom byla použita jako návod, ne varování).

3A) VÝZKUMNÝ PROBLÉM: Jaké procento z mnou zkoumaných respondentů, kteří pravidelně sledují akční filmy/ seriály nebo hrají akční počítačové hry, má zvýšené kázeňské problémy?

3B) HYPOTÉZA H3 : Předpokládám, že alespoň 50% chlapců a 5% dívek, kteří pravidelně sledují akční filmy/ seriály nebo hrají akční počítačové hry, má zvýšené kázeňské problémy.

4A) VÝZKUMNÝ PROBLÉM: Do jaké míry je mládež informována o problematice kyberšikany?

4B) HYPOTÉZA H4 : Předpokládám, že alespoň 75% chlapců a 65% dívek buď vědí, co je kyberšikana (příp. o ní mají alespoň představu), nebo s ní mají zkušenosti.

6.4. Metoda výzkumu

Pro výzkum jsem použil kvantitativní metodu zkoumání formou nestandardizovaného osobního dotazníku. Jak uvádí Pelikán (1998), její výhoda spočívá v tom, že je statisticky velmi dobře zpracovatelná, umožňuje kladení jednoduchých otázek a je anonymní, což zvyšuje pravděpodobnost, že respondenti budou odpovídat pravdivě (ani anonymita dotazníku však nezajistí 100% pravdivých odpovědí). Nevýhodou dotazníku je, že nemáme přímý kontakt s testovanou osobou, a tudíž nemůžeme do celkového výsledku šetření zahrnout signály, které respondent vysílá při vyplňování otázek – nonverbální komunikace, slovní poznámky k obsahu otázek atd. S ohledem na skutečnost, že při výzkumu dotazníkem chybí tato složka projevu respondenta, již můžeme velmi dobře zaznamenat např. při psychologickém rozhovoru, klesá objektivita celého šetření.³⁷

Dotazník se skládá z 10 otázek. Studenti je vyplňovali hromadně v mé přítomnosti, ale zcela anonymně.

6.5. Charakteristika zkoumaného vzorku

Výzkum jsem prováděl na škole gymnaziálního typu. Zúčastnilo se jej 111 respondentů ve věku 17 – 18 let, z tohoto počtu bylo 63 dívek a 48 chlapců. Dotazníková návratnost byla stoprocentní.

6.6. Vyhodnocení platnosti hypotéz

HYPOTÉZA H1: Předpokládám, že vliv masmédií je významnější u chlapců než u dívek.

Pro ověření platnosti hypotézy H1 se vycházelo z položky 12 dotazníku.

Položka 12 dotazníku: Čerpáš informace z masmédií a jak tě masmédiá ovlivňují? (viz Tab. 3)

Tab. 3 – Vliv masmédií na respondenty výzkumu

f	nečerpají informace z masmédií nebo je masmédiá neovlivňují		masmédiá je ovlivňují alespoň do té míry, že se nad problematikou zamyslí		masmédiá je ovlivňují výrazně		masmédiá je mohou ovlivňovat, ale neuvědomují si to		Σ	
	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]
chlapci	24	50	6	12,5	3	6,25	15	31,25	48	100
dívky	27	42,86	3	4,76	0	0	33	52,38	63	100

³⁷ PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 1. vydání. Nakladatelství Karolinum: Praha 1998. ISBN 80 – 7184 – 569 – 8.

Z tabulky 3 vyplývá, že 18,75% chlapců a 4,76% dívek z mého vzorku masmédia ovlivňují (sloupec 3 a 4) a 31,25% chlapců a 52,38% dívek masmédia ovlivňovat mohou, ale oni si to neuvědomují (sloupec 5).

DISKUZE: V mém vzorku respondentů, který čítal 48 chlapců a 63 dívek, je 50% chlapců a 57,14% dívek buď ovlivněno masmédií vědomě, nebo může být masmédií ovlivněno podvědomě.

ZÁVĚR: Platnost hypotézy H1 se v mém vzorku nepotvrdila.

HYPOTÉZA H2: Předpokládám, že alespoň 40% chlapců a 25% dívek se někdy zúčastnilo šikanování některého ze svých spolužáků (i pod vlivem masmédií; masmédia přitom byla použita jako návod, ne varování).

Pro potvrzení platnosti hypotézy H2 se vycházelo z položky 8 a 9 dotazníku.

Položka 8 dotazníku: Uveď, zda jsi měl někdy kázeňské problémy. (viz Tab. 4)

Tab. 4 – Kázeňské problémy respondentů výzkumu

f	měli kázeňské problémy typu rvačky se spolužáky, napadání spolužáků nebo ničení věcí spolužáků		neměli žádné vážnější kázeňské problémy, které by poukazovaly na šikanování spolužáků		Σ	
	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]
chlapci	15	31,25	33	68,75	48	100
dívky	12	19,05	51	80,95	63	100

Z tabulky 4 vyplývá, že 31,25% chlapců a 19,05% dívek z mého vzorku se někdy nějakou formou zúčastnilo šikanování spolužáka.

Položka 9 dotazníku: Uveď, zda jsi někdy dostal kázeňský postih. (viz Tab. 5)

Tab. 5 – Kázeňské postihy respondentů výzkumu

f	ne		třídní důtka		ředitelská důtka		snížená známka z chování		Σ	
	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]
chlapci	15	31,25	21	43,75	3	6,25	9	18,75	48	100
dívky	48	76,19	12	19,05	0	0	3	4,76	63	100

Z tabulky 5 vyplývá, že 68,75% chlapců a 23,81% dívek někdy dostalo kázeňský postih. Postihy však nebyly uděleny v důsledku šikanování spolužáků, jednalo se většinou o nekázeň v hodinách a pozdní příchody do hodin. Z tabulky 5 je také patrné, že více kázeňských postihů a s vyšší závažností bylo uděleno chlapcům.

DISKUZE: V mém vzorku respondentů, který čítal 48 chlapců a 63 dívek, se 31,25% chlapců a 19,05% dívek někdy nějakou formou zúčastnilo šikanování spolužáka. Tento poměr je nižší, než předpokládá hypotéza H2, ale lze se domnívat, že někteří respondenti svoji účast na šikaně zamlčeli.

ZÁVĚR: Platnost hypotézy H2 se v mém vzorku nepotvrdila.

HYPOTÉZA H3: Předpokládám, že alespoň 50% chlapců a 5% dívek, kteří pravidelně sledují akční filmy/ seriály nebo hrají akční počítačové hry, má zvýšené kázeňské problémy.

Pro ověření platnosti hypotézy H3 se vycházelo z bodů 3, 4, 5, 6, 7, 8 a 9 dotazníku.

Položka 3, 4 a 6 dotazníku: Kolik času denně věnuješ počítačovým hrám a televizi. (viz Tab. 6)

Tab. 6 – Čas věnovaný sledování televize a hraní počítačových her

f		pouze pří- ležitostně		1 hod		2 hod		3 hod		4 hod		5 a více hod		Σ	
		f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]
chlapci	počítačové hry	36	75	3	6,25	6	12,5	0	0	0	0	3	6,25	48	100
	televize	18	37,5	18	37,5	12	25	0	0	0	0	0	0	48	100
dívkky	počítačové hry	54	85,71	9	14,29	0	0	0	0	0	0	0	0	63	100
	televize	21	33,33	15	23,81	9	14,29	12	19,05	6	9,52	0	0	63	100

Chlapci z mého vzorku tráví průměrně 38 minut denně hraním počítačových her a 53 minut denně sledováním televize. Dívky z mého vzorku tráví průměrně 9 minut denně hraním počítačových her a 1,5 hodiny denně sledováním televize. Myslím si však, že respondenti mého výzkumu si neuvědomují, kolik času skutečně stráví sledováním televize a hraním

počítačových her, takže ve skutečnosti věnují televizi a počítači více času, než uvedli v dotazníku. Z tabulky 6 vyplývá, že chlapci i dívky věnují více času sledování televize než hraní počítačových her; přičemž dívky se dívají na televizi v průměru více než chlapci.

Položky 5, 7, 8 a 9 dotazníku: Jaké typy her a které televizní pořady upřednostňuješ? (viz Tab. 7 a 8)

Tab. 7 – Upřednostňované typy her a televizních pořadů (chlapci)

kombinace upřednostňovaných typů her a televizních pořadů				Σ	
upřednostňovaný typ her	upřednostňovaný typ televizních pořadů	kázeňské problémy	kázeňské postihy	f [-]	[%]
vědomostní	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ne	ne	1	2,08
vědomostní	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	2	4,17
vědomostní	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ano	ne	0	0
vědomostní	akční , katastrofické nebo sci- fi	ne	ne	1	2,08
vědomostní	akční , katastrofické nebo sci- fi	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	0	0
vědomostní	akční , katastrofické nebo sci- fi	ano	ne	0	0
závodní	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ne	ne	2	4,17
závodní	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	3	6,25
závodní	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ano	ne	0	0
závodní	akční , katastrofické nebo sci- fi	ne	ne	2	4,17
závodní	akční , katastrofické nebo sci- fi	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	0	0
závodní	akční , katastrofické nebo sci- fi	ano	ne	0	0
akční	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ne	ne	0	0
akční	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	9	18,75
akční	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ano	ne	1	2,08
akční	akční , katastrofické nebo sci- fi	ne	ne	3	6,25

akční	akční, katastrofické nebo sci- fi	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	3	6,25
akční	akční, katastrofické nebo sci- fi	ano	ne	0	0
strategické	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ne	ne	0	0
strategické	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	4	8,33
strategické	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ano	ne	0	0
strategické	akční, katastrofické nebo sci- fi	ne	ne	0	0
strategické	akční, katastrofické nebo sci- fi	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	0	0
strategické	akční, katastrofické nebo sci- fi	ano	ne	0	0
kombinace: závodní a akční	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ne	ne	3	6,25
kombinace: závodní a akční	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	9	18,75
kombinace: závodní a akční	komedie, dobrodružné nebo psychologické	ano	ne	2	4,17
kombinace: závodní a akční	akční, katastrofické nebo sci- fi	ne	ne	0	0
kombinace: závodní a akční	akční, katastrofické nebo sci- fi	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	0	0
kombinace: závodní a akční	akční, katastrofické nebo sci- fi	ano	ne	0	0
kombinace: závodní a akční	kombinace: komedie a akční	ne	ne	0	0
kombinace: závodní a akční	kombinace: komedie a akční	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	3	6,25
kombinace: závodní a akční	kombinace: komedie a akční	ano	ne	0	0
kombinace: závodní a akční	kombinace: komedie a akční	ne	ne	0	0
kombinace: závodní a akční	kombinace: komedie a akční	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	0	0
kombinace: závodní a akční	kombinace: komedie a akční	ano	ne	0	0
				Σ	48
					100

Respondenti, kteří pravidelně sledují akční televizní pořady nebo hrají akční počítačové hry a u nichž byly zaznamenány zvýšené kázeňské problémy (ať už s následným kázeňským postihem nebo bez něj)

Z tabulky 7 vyplývá, že 56,25% chlapců z mého vzorku, kteří hrají akční hry nebo sledují akční televizní pořady, má zvýšené kázeňské problémy. Kázeňské problémy měli i někteří chlapci, kteří akční hry nehrají ani nesledují akční televizní pořady. V jejich případě se však jednalo o méně závažná provinění týkající se převážně pozdních příchoďů do hodin.

Tab. 8 – Upřednostňované typy her a televizních pořadů (dívky)

kombinace upřednostňovaných typů her a televizních pořadů				Σ	
upřednostňovaný typ her	upřednostňovaný typ televizních pořadů	kázeňské problémy	kázeňské postihy	f [-]	[%]
vědomostní	komedie, dobrodružné nebo romantické seriály	ne	ne	8	12,7
vědomostní	komedie, dobrodružné nebo romantické seriály	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	3	4,76
vědomostní	komedie, dobrodružné nebo romantické seriály	ano	ne	2	3,17
vědomostní	akční , katastrofické nebo sci- fi	ne	ne	0	0
vědomostní	akční , katastrofické nebo sci- fi	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	0	0
vědomostní	akční , katastrofické nebo sci- fi	ano	ne	0	0
závodní	komedie, dobrodružné nebo romantické seriály	ne	ne	7	11,12
závodní	komedie, dobrodružné nebo romantické seriály	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	6	9,52
závodní	komedie, dobrodružné nebo romantické seriály	ano	ne	1	1,59
závodní	akční , katastrofické nebo sci- fi	ne	ne	0	0
závodní	akční , katastrofické nebo sci- fi	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	0	0
závodní	akční , katastrofické nebo sci- fi	ano	ne	0	0
akční	komedie, dobrodružné nebo romantické seriály	ne	ne	0	0
akční	komedie, dobrodružné nebo romantické seriály	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	0	0
akční	komedie, dobrodružné nebo romantické seriály	ano	ne	3	4,76
akční	akční , katastrofické nebo sci- fi	ne	ne	0	0
akční	akční , katastrofické nebo sci- fi	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	0	0
akční	akční , katastrofické nebo sci- fi	ano	ne	0	0

strategické	komedie, dobrodružné nebo romantické seriály	ne	ne	12	19,05	
strategické	komedie, dobrodružné nebo romantické seriály	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	6	9,52	
strategické	komedie, dobrodružné nebo romantické seriály	ano	ne	12	19,05	
strategické	akční , katastrofické nebo sci- fi	ne	ne	0	0	
strategické	akční , katastrofické nebo sci- fi	ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	0	0	
strategické	akční , katastrofické nebo sci- fi	ano	ne	0	0	
neupřednostňuje žádný typ her ani televizních pořadů		ne	ne	1	1,59	
neupřednostňuje žádný typ her ani televizních pořadů		ano	třídní nebo ředitelská důtka, příp. snížená známka z chování	0	0	
neupřednostňuje žádný typ her ani televizních pořadů		ano	ne	2	3,17	
				Σ	63	100

 Respondenti, kteří pravidelně sledují akční televizní pořady nebo hrají akční počítačové hry a u nichž byly zaznamenány zvýšené kázeňské problémy (ať už s následným kázeňským postihem nebo bez něj)

Z tabulky 8 vyplývá, že pouze tři dívky (4,76%) z mého vzorku upřednostňují akční hry. Z výzkumu také vyplynulo, že dívky mají méně závažné kázeňské problémy, související většinou s pozdními příchody do hodin nebo s mluvením o hodinách.

DISKUZE: V mém vzorku respondentů, který čítal 48 chlapců a 63 dívek, má 56,25% chlapců a 4,76% dívek, kteří hrají akční hry nebo sledují akční televizní pořady, zvýšené kázeňské problémy. Dívky ve většině případů akční hry ani akční televizní pořady neupřednostňují a také se u nich vyskytují jen drobnější kázeňské problémy.

ZÁVĚR: Platnost hypotézy H3 se v mém vzorku potvrdila.

HYPOTÉZA H4: Předpokládám, že alespoň 75% chlapců a 65% dívek buď vědí, co je kyberšikana (příp. o ní mají alespoň představu), nebo mají s kyberšikanou zkušenosti.

Pro ověření platnosti hypotézy H4 se vycházelo z položek 10 a 11 dotazníku.

Položka 10 dotazníku: Víte, co znamená termín kyberšikana? (viz Tab. 9)

Tab. 9 – Povědomí o termínu kyberšikana

f	ano		ne		ne zcela, ale mám o tom ponětí		Σ	
	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]
chlapci	21	43,75	9	18,75	18	37,5	48	100
dívky	24	38,1	9	14,29	30	47,61	63	100

Z tabulky 9 vyplývá, že 43,75% chlapců a 38,10% dívek z mého vzorku ví, co znamená termín kyberšikana, a 37,50% chlapců a 47,62% dívek z mého vzorku mají o kyberšikaně alespoň představu. Tedy 81,25% chlapců a 85,72% dívek z mého vzorku vědí nebo mají alespoň představu, co znamená termín kyberšikana.

Položka 11 dotazníku: Zaškrtni, zda jsi někdy posílal někomu urážlivé či ponižující SMS nebo e- mails, pomlouval jsi někoho na internetové diskuzi nebo jsi umístil na internet fotografie někoho, kdo si to nepřál. (viz Tab. 10, 11 a 12)

a) Předpoklad: Respondent na otázku číslo 10, zda ví, co znamená termín kyberšikana, odpověděl ANO

Tab. 10 – Účast na kyberšikaně

f	alespoň jeden z bodů otázky 11 byl zodpovězen kladně		všechny body otázky 11 byly zodpovězeny záporně		Σ	
	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]
chlapci	9	42,86	12	57,14	21	100
dívky	12	50	12	50	24	100

Z tabulky 10 vyplývá, že 42,86% chlapců a 50% dívek, kteří vědí, co znamená termín kyberšikana, se někdy nějakou formou kyberšikany zúčastnili.

b) Předpoklad: Respondent na otázku číslo 10, zda ví, co znamená termín kyberšikana, odpověděl NE ZCELA, ALE MÁM O TOM PŘEDSTAVU

Tab. 11 – Účast na kyberšikaně

f	alespoň jeden z bodů otázky 11 byl zodpovězen kladně		všechny body otázky 11 byly zodpovězeny záporně		Σ	
	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]
chlapci	15	83,33	3	16,67	18	100
dívky	6	20	24	80	30	100

Z tabulky 11 vyplývá, že 83,33% chlapců a 20% dívek, kteří mají alespoň představu, co znamená termín kyberšikana, se někdy nějakou formou kyberšikany zúčastnili.

c) Předpoklad: Respondent na otázku číslo 10, zda ví, co znamená termín kyberšikana, odpověděl NE

Tab. 12 – Účast na kyberšikaně

f	alespoň jeden z bodů otázky 11 byl zodpovězen kladně		všechny body otázky 11 byly zodpovězeny záporně		Σ	
	f [-]	[%]	f [-]	[%]	f [-]	[%]
chlapci	6	66,67	3	33,33	9	100
dívky	3	33,33	6	66,67	9	100

Z tabulky 12 vyplývá, že 66,67% chlapců a 33,33% dívek, kteří nikdy o kyberšikaně neslyšeli, se někdy nějakou formou kyberšikany zúčastnili.

Z celkového počtu respondentů v mém vzorku se 62,50% chlapců (30) a 33,33% dívek (21) někdy nějakou formou zúčastnilo kyberšikany. Z tohoto počtu se účastnilo kyberšikany 12,50% chlapců (6) a 4,76% dívek (3), kteří netuší, co termín kyberšikana znamená.

DISKUZE: V mém vzorku respondentů, který čítal 48 chlapců a 63 dívek, 93,75% chlapců a 90,48% dívek buď vědí, co kyberšikana znamená, nebo tento termín neznají, ale kyberšikany se aktivně účastnili. Přitom kyberšikany se aktivně účastnili více chlapci než dívky.

ZÁVĚR: Platnost hypotézy H4 se v mém vzorku potvrdila.

7. Metodický list

Je mnoho způsobů, jak bojovat se šikanou a kyberšikanou i nárůstem agresivity mezi mládeží, i když, jak již bylo podotknuto, šikana (i agresivita) je jev omezený, nikoliv vymýtitelný.

- Nejúčinnějším prostředkem pro potírání šikany a násilí mezi mládeží se ukázaly nejrůznější programy proti šikanování. Jsou však poměrně náročné na organizaci (do programu je třeba najednou zapojit minimálně všechny třídy jedné školy, ale ještě ideálnější by bylo zapojit do něj všechny školy ve městě) i čas, a tak ne všechny školy by je mohly s úspěchem aplikovat na svůj ústav.
- Další možností, jak proti šikaně bojovat, je účinná prevence. Do této kategorie lze zařadit např. tzv. posilování třídního ducha. Pokud se spolužáci lépe poznají, pomine řada důvodů pro šikanování pramenících z toho, že se žáci mezi sebou znají pouze povrchně a jsou si v podstatě lhostejní.
- Mezi preventivní akce je možno tedy zařadit nejrůznější poznávací kurzy, které řada škol pořádá pro nové třídy. Jejich hlavní náplní jsou pak hry, při nichž se noví spolužáci poznávají, a hry, při kterých musí celý kolektiv spolupracovat, aby dosáhl úspěchu.
- Mimo poznávací kurzy lze třídního ducha posilovat také samostatnými skupinovými pracemi ve vyučovacích hodinách, kdy všichni členové skupiny bez ohledu na vzájemné sympatie či nesympatie musí spolupracovat, aby zadaný úkol splnili.
- Vhodné je rovněž pořádat mezitřídní kolektivní utkání, ať už sportovní nebo vědomostní. Při nich se příslušníci jednotlivých tříd semknou proti společnému soupeři. Proč by se potom měli šikanovat navzájem, když se potřebují v boji proti rivalovi?
- Důležité však také je, aby se hledaly příčiny a zkoumalo se pozadí jednotlivých případů šikany a kyberšikany, protože jinak s nimi není možné efektivně bojovat. V řadě případů totiž agresor netýrá svoji oběť s cílem ublížit jí, ale např. pro obveselení kolektivu nebo pro upoutání pozornosti a „jenom mu nedojde“, že dotyčné osobě ubližuje. Vypátrají-li se tedy skutečné příčiny šikany a projevů agresivity, lze na ně nasadit konkrétní a cílené metody vedoucí k jejich vyřešení.

Již nebudou jen obecným návodem, jak při šikaně postupovat, ale zaměřují se na skutečné jádro problému. Jiný přístup se potom zvolí v případě, šikanuje-li agresor svoji oběť z „nevědomosti“ pro „legraci“ a jiný, ubližuje-li agresor oběti kvůli touze po moci.

- Nezbytnou podmínkou k zastavení nárůstu agresivity mezi školáky je omezení přístupu nezletilých ke „krvavým“ filmům a akčním hrám, v nichž jediným cílem je zabít co největší počet lidí. Podobné hry, když už je vůbec umožněna jejich distribuce na trh, by měly mít stejnou věkovou přístupnost jako například alkohol nebo cigarety. Tedy lidem mladším osmnácti let by mělo být prodávání těchto her zakázáno. Prodejci, který by přesto „krvavé“ akční hry s nálepkou „*přístupné od 18 let*“ nezletilým prodal, by pak měl hrozit stejný postih jako provozovatelům restaurací, kteří nalévají alkohol mladistvým.
- Rovněž skladba televizních pořadů by měla být pečlivěji kontrolována s ohledem na vliv akčních seriálů na rozvoj agresivity u mládeže. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání by měla více regulovat záplavu laciných podřadných amerických filmů, které jsou dějově slabé, ale svoji popularitu úspěšně dohánějí nespočtem scén, při nichž teče krev proudem. Dokud se budou filmy s podobnou tematikou promítat v hlavním vysílacím čase, jen stěží můžeme očekávat, že případů agresivního chování mezi lidmi bude ubývat.

8. Závěr

Problematika, jíž jsem se věnoval, je sice hodně frekventovaná, přesto však nelze říci, že kterýkoliv další autor v ní neobjeví něco nového. Poznatky vedou ke zkvalitnění především primární prevence. Zejména při zpracovávání problematiky kyberšikany jsem zjistil, že jmenovitě v této oblasti nás všechny čeká ještě ohromné množství práce. Týká se nejen nás, ale celého vyspělého světa. Média mají ohromnou moc, nejen z pozitivního, ale bohužel pro moje účely hlavně z negativního hlediska. Nekontrolovaný a nekontrolovatelný, stále se zdokonalující přísun informací a možností práce s médii poskytuje mladým ohromné rozhledy. Pokud se jim nebudeme věnovat tak, abychom regulovali jejich zájmy, dovolíme jim, aby se z nudy, nedostatku aktivit v trávení volného času, ze zvědavosti, pro „obveselení“ kolektivu, touhy na sebe upozornit, či z čiré mladické nerozvážnosti dopouštěli činů, jichž jistě jednou ve zralém věku bude většina z nich, bohužel někdy již příliš pozdě, litovat. Všem výše jmenovaným jevům bychom měli všichni věnovat patřičnou pozornost nabídkou skutečně smysluplných činností mladým lidem, jíž uděláme v prevenci skutečně mnoho.

Já doufám a věřím, že jsem svou prací alespoň trochu do problematiky přispěl. Cíl práce, za něž jsem si stanovil posoudit míru vlivu moderních masmédií na rozvoj agresivity a šikany mezi mládeží, byl splněn.

I v budoucnu bych se rád na některé z mnou uvedených jevů více do hloubky zaměřil a dále je rozpracovával. Prvním pokusem je mnou vypracovaný metodický list.

9. Použitá literatura

1. BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vydání. Nakladatelství ISV: Praha 2003. ISBN 80 – 86642 – 08 – 9.
2. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vydání. Nakladatelství Paido: Brno 2000. ISBN 80 – 85931 – 79 – 6.
3. KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 1. vydání. Nakladatelství Portál: Praha 2001. ISBN 80 – 7178 – 513 – X.
4. KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vydání. Nakladatelství Portál: Praha 1997. ISBN 80 – 7178 – 123 – 1.
5. MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vydání. Nakladatelství Grada: Praha 2009. ISBN 978 – 80 – 247 – 2310 – 5.
6. PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 1. vydání. Nakladatelství Karolinum: Praha 1998. ISBN 80 – 7184 – 569 – 8.
7. PRUNNER, P., HOLEČEK, V., MIŇHOVÁ, J. *Psychologie pro právníky*. 2. rozšířené vydání. Nakladatelství Aleš Čeněk s. r. o.: Plzeň 2007. ISBN 978 – 80 – 7380 – 065 – 9.
8. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vydání. Nakladatelství Portál: Praha 1995. ISBN 80 – 7178 – 049 – 9.
9. *Český intervenční program*. [online].[cit. 2010-03-04]. Dostupné z: <http://kultura.blog.cz/0602/clanek-mesice-sikana>
10. *Historie střelby na školách*. [online].[cit. 2009-10-15]. Dostupné z: <http://eldred.blog.cz/0802/historie-strelby-na-skolach>.
11. *Každý desátý školák je obětí internetové šikany*. [online].[cit. 2010-03-04]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/193680-kazdy-desaty-skolak-je-obeti-internetove-sikany.html>
12. *Kyberšikana*. [online].[cit. 2010-01-18]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kyber%C5%A1ikana>
13. *Kyberšikana zabíjí*. [online].[cit. 2010-02-16]. Dostupné z: <http://bystron.blog.idnes.cz/c/64160/Kybersikana-zabiji.html>
14. *Německá koalice chce zakázat paintball, prý kvůli střelbě ve škole*. [online].[cit. 2009-10-15]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/nemecka-koalice-chce-zakazat-paintball-pry-kvuli-strelbe-ve-skole-py5-/zahranicni.asp?c=A090507_212240_zahranicni_js

15. *Olweus Bullying Prevention Program Scope*. [online].[cit. 2010-03-04]. Dostupné z:
http://www.olweus.org/public/bullying_prevention_program.page
16. *Program Development in Norway*. [online].[cit. 2010-03-04]. Dostupné z:
http://www.olweus.org/public/bullying_research.page?menuheader=2
17. *Při další střelbě v americké škole zemřeli tři lidé*. [online].[cit. 2009-10-15]. Dostupné z:
<http://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/132773-pri-dalsi-strelbe-v-americke-skole-zemreli-tri-lide.html>.
18. *Při střelbě v athénské škole zranění čtyři lidé*. [online].[cit. 2009-10-15]. Dostupné z:
<http://tn.nova.cz/zpravy/zahranici/pri-strelbe-v-atenske-skole-zraneni-ctyri-lide.html>.
19. *Střelba na škole: jeden mrtvý a několik zraněných*. [online].[cit. 2009-10-15].
Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/strelba-na-skole-jeden-mrtvy-a-nekolik-zranenych_114273.html.
20. *Střelba ve škole v Německu: 15 obětí, pachatel mrtev*. [online].[cit. 2009-10-15].
Dostupné z: <http://zahranicni.ihned.cz/c1-35633550-strelba-ve-skole-v-nemecku-15-obeti-pachatel-mrtev>
21. *Šikana: Definice kyberšikany*. [online].[cit. 2010-01-18]. Dostupné z:
<http://sikana.webnode.cz/products/definice-kybersikany/>
22. *Útočník z německé školy zabil patnáct lidí. Nakonec zemřel i on*. [online].[cit. 2009-10-15]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/utocnik-z-nemecke-skoly-zabil-patnact-lidi-nakonec-zemrel-i-on-pu9-/zahranicni.asp?c=A090311_104806_zahranicni_stf
23. *Víte, co je kyberšikana*. [online].[cit. 2010-01-18]. Dostupné z:
<http://www.policie.cz/clanek/vite-co-je-kybersikana.aspx>

10. Seznam příloh

Příloha č. 1- Dotazník

Příloha č. 1- Dotazník

Jsem studentem Pedagogicko – psychologické způsobilosti na Katedře pedagogiky a psychologie TUL a žádám Vás o laskavé vyplnění mnou vypracovaného nestandardizovaného anonymního dotazníku. Jeho výsledky poslouží výhradně k obecnému zpracování mé bakalářské práce a ujišťuji Vás, že nikým a nikdy nemohou být zneužity. Za pečlivé vyplnění dotazníku Vám děkuji.

Dotazník zadávám se souhlasem vedení školy.

1) Pohlaví

- muž   žena

2) Věková kategorie

- 15   16   17   _____

3) Vyjmenuj všechna masmédia, se kterými přicházíš do kontaktu a jaký časový limit jim věnuješ?

---

4) Kolik času denně věnuješ počítačovým hrám?

- pouze příležitostně   1 hod   2 hod   3 hod   4 hod
 5 a více hod

5) Jaké typy her upřednostňuješ?

- vědomostní (typu „Milionář“ apod.)
 závodní (auta, ...)
 akční („střílečky“, ...)
 strategické (typu „založ si své město a rozvíjej ho“, ...)
 jiné _____

6) Kolik času denně se díváš na televizi

- pouze příležitostně   1 hod   2 hod   3 hod   4 hod
 5 a více hod

7) Jaké jsou tvé oblíbené filmy/ seriály?

---

8) Měl(a) jsi někdy (na SŠ nebo i na ZŠ) kázeňské problémy?

- pozdní příchody do hodiny
  - postrkování nebo předbírání ve frontě na oběd
  - rvačky v šatně, ve třídě nebo před školou
  - slovní napadání spolužáků
  - ničení věcí spolužáků
  - jiné: _____
-

9) Dostal(a) jsi někdy kázeňský postih?

- ne
  - třídní důtka uveď důvod: _____
  - ředitelská důtka _____
  - snížená známka z chování _____
-

10) Víte, co znamená termín kyberšikana

- ano
- ne
- ne zcela, ale mám o tom představu

11) Zaškrtni, zda:

- posílal(a) jsi někdy někomu urážlivé či ponižující SMS nebo e- maily
 ano   ne
- urážel(a) jsi nebo pomlouval někoho na internetové diskuzi, chatu, ...
 ano   ne
- umístil(a) jsi někdy na internet fotografie někoho, kdo si to nepřál
 ano   ne

12) Čerpáš informace o šikaně z massmédií? Pokud ano, ze kterých a jak tě ovlivňují?

- neovlivňují
  - ovlivňují výrazně
  - nepřemýšlel jsem o tom
  - jiné: _____
-